

Neki aspekti korištenja Facebook-a i samopoštovanje adolescenata

Buder, Tesa

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:513917>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-13**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za psihologiju

Preddiplomski sveučilišni studij psihologije (jednopedmetni)

Tesa Buder

**Neki aspekti korištenja Facebook-a i
samopoštovanje adolescenata**

Završni rad

Zadar, 2020.

Sveučilište u Zadru

Odjel za psihologiju
Preddiplomski sveučilišni studij psihologije (jednopedmetni)

Neki aspekti korištenja Facebook-a i samopoštovanje adolescenata

Završni rad

Student/ica:

Tesa Buder

Mentor/ica:

izv. prof. dr. sc. Irena Burić

Zadar, 2020.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Tesa Buder**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Neki aspekti korištenja Facebook-a i samopoštovanje adolescenata** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 3. srpnja 2020.

SADRŽAJ

SAŽETAK	1
SUMMARY	2
1. UVOD	3
1.1 Društvene mreže	3
1.2. Facebook.....	4
1.3. Adolescencija	6
1.4. Samopoštovanje.....	7
1.5. Samopoštovanje i adolescenti	8
1.6. Društvene mreže, adolescencija i samopoštovanje	9
2. PROBLEMI I HIPOTEZE	12
2.1 Problemi	12
2. 2 Hipoteze.....	12
3. METODOLOGIJA	12
3.1. Sudionici.....	12
3.2. Mjerni instrumenti	13
3.2.1. Upitnik općih podataka.....	13
3.2.2. Skala intenziteta korištenja Facebooka.....	13
3.2.3. Rosenbergova skala samopoštovanja.....	13
3.3. Postupak	14
4. REZULTATI.....	14
5. RASPRAVA.....	17
6. ZAKLJUČAK	21
7. LITERATURA.....	21

NEKI ASPEKTI KORIŠTENJA FACEBOOK-A I SAMOPOŠTOVANJE ADOLESCENATA

SAŽETAK

Kako se tehnologija poboljšava i napreduje, društvene mreže imaju sve veći utjecaj na društvo i odnose među ljudima. Društvene mreže se definiraju kao virtualne zajednice koje omogućuju korisnicima stvaranje individualnog profila, komuniciranje sa svojim prijateljima iz stvarnog života te upoznavanje novih ljudi sličnih interesa. Jedna od omiljenijih društvenih mreža među svim generacijama je Facebook, a najbrojniji korisnici društvenih mreža su adolescenti. Središnji aspekt psihološkog funkcioniranja tijekom adolescencije je samopoštovanje. Mnogo je faktora koji određuju razinu samopoštovanje adolescenata, a jedan od njih je svakako upotreba društvenih mreža. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati postojanje razlike u intenzitetu upotrebe Facebook-a s obzirom na spol i stadij adolescencije te utvrditi postoji li povezanost nekih aspekata korištenja Facebook-a (intenziteta korištenja, broja sati i broja prijatelja na Facebook-u) sa samopoštovanjem adolescenata. U istraživanju su sudjelovala 502 sudionika, 292 djevojke i 210 mladića. Dob sudionika kretala se u rasponu od 12 do 23 godine. Upitnik koju su popunjavali sudionici su se sastojao od pitanja o određenim sociodemografskim karakteristikama, Skale intenziteta korištenja Facebook-a te Rosenbergove skale samopoštovanja. Obradom rezultata utvrđeno je da ne postoji značajna razlika u intenzitetu korištenja Facebook-a s obzirom na spol te da postoji razlika u intenzitetu korištenja Facebook-a s obzirom na stadij adolescencije – najveći intenzitet korištenja Facebook-a dobiven je u kasnom stadiju adolescencije. Također, rezultati nisu pokazali značajnu povezanost intenziteta korištenja Facebook-a, broja sati dnevno provedenih na Facebooku te broja prijatelja na Facebook-u sa samopoštovanjem adolescenata.

Ključne riječi: društvene mreže, Facebook, samopoštovanje, adolescencija

SOME ASPECTS OF FACEBOOK USE AND ADOLESCENT SELF-ESTEEM

SUMMARY

With the improvement and advancement of technology, social networks have an increasing impact on society and relationships among people. Social networks are virtual communities that allow their users to create their own individual profile, communicate with their friends, and also to meet new people with common interests. Facebook is one of the most favorite social networks among all generations, and the most numerous users of social networks are adolescents. One of the most important aspects of psychological functioning in adolescence is self-esteem. Many factors determine an individual's self-esteem and one of them is certainly usage of social networks. The aim of this research was to examine if there is a difference in the intensity of Facebook use in view of gender and stage of adolescence and to determine connection between some aspects of Facebook use (intensity of Facebook use, number of hours spent on Facebook and number of Facebook friends) and adolescent self-esteem. The study involved 502 participants, 292 females and 210 males from 12 to 23 years. The questionnaire filled out by the participants consisted of questions about specific sociodemographic characteristics, a Facebook intensity scale, and a Rosenberg self-esteem scale. It has been found that there is no significant difference in the intensity of Facebook use in view of gender, but that there is a significant difference in view of the stages of adolescence (the highest intensity of Facebook use was obtained in late adolescence). Also, it has been found that there is no a significant correlation of the intensity of Facebook use, number of hours, and number of friends on Facebook with the adolescent self-esteem.

Key-words: social networks, self-esteem, Facebook, adolescence

1. UVOD

Danas je život bez Interneta većini ljudi gotovo nezamisliv. Internet je globalna mreža širokog područja koja povezuje računalne sustave širom svijeta. Nudi brojne mogućnosti, a smatra se najmoćnijim obrazovnim i komunikacijskim medijem u povijesti svijeta (Robotić, 2015).

1.1 Društvene mreže

Komunikacija putem Interneta ostvaruje se preko društvenih mreža. Društvene mreže se definiraju kao internetske usluge koje dozvoljavaju pojedincima stvaranje svog profila u ograničenom sustavu, artikuliranje s brojem drugim korisnicima te pregledavanje svog popis veza (Boyd i Ellison, 2011). Drugim riječima, društvene mreže su virtualne zajednice koje omogućuju svojim korisnicima stvaranje profila te povezivanje svog profila s profilima drugih korisnika društvenih mreža (Einarsdottir, 2015). One dopuštaju svojim korisnicima izrađivanje elektroničkih profila, iznošenje detalja o svojim životima i iskustvima, objavljivanje slika, održavanje veza, planiranja društvenih događaja, upoznavanje novih ljudi, praćenja života drugih korisnika mreža, ispunjavanje osjećaja pripadnosti te izražavanje vlastitih emocija (Brandtzaeg i Heim, 2009). Prema Ruigrok (2014), društvene mreže omogućuju svojim korisnicima da stvore svoj individualni ali javni profil, da komuniciraju sa svojim prijateljima iz stvarnog života te upoznaju nove ljude sličnih interesa. Da bi pojedinac mogao pristupiti određenoj društvenoj mreži, odnosno postati njezin korisnik, najprije mora izraditi svoj profil na toj mreži. Profil se generira temeljem odgovora koje je pojedinac dao na postavljena pitanja u obrascu. Takva pitanja obično uključuju deskriptore kao što su dob, spol, lokacija, zanimanje, interesi i dr. (Boyd i Ellison, 2011). Također, većina društvenih mreža potiče svoje nove korisnike da postave sliku profila radi lakšeg prepoznavanja od strane drugih korisnika. Nakon pridruživanja društvenoj mreži, pojedinca se potiče da identificira druge korisnike s kojima ima određenu vrstu odnosa te mu se omogućuje da upozna nove ljude na temelju zajedničkih interesa. Oznaka za ove odnose razlikuje se ovisno o društvenoj mreži, a najučestaliji izrazi su "Prijatelji" ili "Kontakti". Većina društvenih mreža zahtijeva dvosmjernu potvrdu za prijateljstvo, ali kod nekih su dozvoljene i jednosmjerne veze koje su obično označene terminom "Obožavatelji" ili "Sljedbenici. Na većini društvenih mreža popis prijatelja određenog korisnika je vidljiv svima kojima je dopušteno pregledavanje profila tog korisnika (Boyd i Ellison, 2011).

Profil nekog korisnika na društvenoj mreži može otkriti puno informacija o njemu. Međutim, informacije koje korisnici prikazuju na profilima mogu biti lažne. Velikom broju

ljudi je u interesu ostaviti pozitivan dojam o sebi pa su skloni iskrivljenom prezentiranju na društvenim mrežama. Postoje tri vrste vlastite prezentacije na društvenim mrežama: autentična, ironično autentična i lažna (Marwick 2005; prema Zywica i Danowski, 2008). Autentičnom prezentacijom korisnik objavljuje ispravne informacije o sebi (stvarno ime, dob, zanimanje, itd.). Ironično autentična prezentacija se odnosi na prikazivanje istinitih informacija ali na sarkastičan, ironičan način. Koristeći lažnu prezentaciju, korisnici se prikazuju kao osobe koje u realnom životu to nisu. Njihovi profili ih prikazuju kao osobe koje su izuzetno popularne, posjeduju poželjne i skupocjene stvari, izlaze na atraktivna mjesta, imaju ogroman broj prijatelja i društvenih aktivnosti. Prilikom izrade svojih profila na društvenim mrežama korisnici biraju koje informacije o sebi žele prikazati drugima kako bi naglasili svoje najpoželjnije osobine. Ljudi ulažu puno truda prilikom oblikovanja vlastitog profila i pri razmatranju sadržaja koji namjeravaju javno objaviti jer žele da ih drugi korisnici poštuju i cijene (Walther 2007).

Čini se da u današnje vrijeme ljudi pridaju veliku važnost društvenim mrežama. Sa sve većim napretkom tehnologije društvene mreže postaju sve brojnije i raznovrsnije. SixDegrees.com je prva prepoznatljiva društvena mreža, a nastala je 1997. godine. Svojim korisnicima je omogućila da kreiraju profile, šalju zahtjeve za prijateljstvo i pregledavaju popise prijatelja drugih korisnika s kojima su povezani. Nadalje, popularnost društvenih mreža raste 2002. godine dolaskom Friendstera, online stranice koja je namijenjena upoznavanju „prijatelja svojih prijatelja“. Međutim, zbog loše organizacije poslovanja, Friendster nije doživio uspjeh kakav mu je bio predviđen (Boyd i Ellison, 2011). Sljedeća značajnija društvena mreža koja je pokrenuta 2003. godine je MySpace. Toj mreži su se uglavnom pridruživali ljudi razočarani Friendsterom i njihovim načinom poslovanja te bendovi koji su uvidjeli dobru priliku za vlastitu promociju, budući da je MySpace dozvoljavao javne objave njihovih radova. Samom promocijom tih bendova, MySpace je privlačio mlađe generacije koje su željele biti upućenije u rad svojih omiljenih bendova, što je uvelike doprinijelo popularnosti ove društvene mreže.

1.2. Facebook

Konačno, godinu dana nakon nastanka MySpace-a, Mark Zuckerberg je pokrenuo Facebook, društvenu mrežu koja je ubrzo zasjenila sve dotadašnje mreže. Mark Zuckerberg je tada bio student na Harvardu, a Facebook je dizajnirao s ciljem povezivanja harvardskih studenata. Njegovi korisnici postaju i studenti diljem Sjedinjenih Američkih Država. Iako je Facebook bio primarno predviđen samo za korištenje od strane sveučilišnih studenata, 2005.

godine mu se pridružuju i učenici srednjih škola (Boyd i Ellison, 2011). Nadalje, kako bi dosegao širi raspon korisnika, ubrzo je postao dostupan svima koji posjeduju e-mail adresu. Facebook je zbog svoje popularnosti ubrzo dostigao velik broj korisnika (Raymer, 2015). Profil na Facebook-u može stvoriti bilo koja osoba od 13 ili više godina s valjanom e-mail adresom (Boyd i Ellison, 2011). Prilikom izrade profila na Facebook-u nužno je unijeti osnovne podatke poput korisničkog imena, spola, datuma rođenja i adrese e-pošte. O prikazu dodatnih informacija odlučuje svaki korisnik sam za sebe. Korisnici mogu tako dodati neke osnovne informacije o sebi, kao što su rodni grad, osobni interesi, podaci o zanimanju te fotografiju profila (Boyd i Hargittai, 2010). Jednom kad je korisnik otvorio profil na Facebooku, poziva ga se da formira listu prijatelja. Popis prijatelja određenog korisnika je jedna od najznačajnijih komponenti Facebook-a jer omogućuje drugim korisnicima povezivanje s prijateljima tog korisnika, odnosno proširenje osobne mreže prijatelja (Nadkarni i Hofmann, 2012). Facebook nudi bezbroj mogućnosti svojim korisnicima. Iako je prvenstveno namijenjen održavanju odnosa s prijateljima iz stvarnog života, također podržava komunikaciju s nepoznatim ljudima s ciljem stvaranja novih poznanstava. Komunikacija putem Facebooka odvija se slanjem privatnih, ali i javnih poruka. Privatne poruke mogu se poslati jednoj osobi ili većem broju korisnika, a vidljive su samo onim korisnicima kojima su poslane. S druge strane, javne poruke se odnose na objave željenog teksta/slike na „zid“ drugog korisnika te su vidljive svim prijateljima tog korisnika (Gonzales i Hancock, 2010). Također, svaki korisnik koji je otvorio profil na Facebook-u može objaviti status na svom „zidu“. To može biti neki komentar, njegova trenutna lokacija, ime drugog korisnika koji je u njegovoj blizini ili određena fotografija. Nadalje, korisnici Facebooka mogu „lajkati“ objave koje im se sviđaju, dijeliti ih s drugim korisnicima, označiti svoje prijatelje na slikama ili videozapisima koje su objavili, igrati online igre na Facebook-u i planirati društvene događaje. Također, mogu se pridružiti raznim grupama s obzirom na vlastite interese te se povezati sa članovima istih (Nadkarni i Hofmann, 2012). Sa skoro 2.5 milijuna aktivnih korisnika mjesečno, Facebook je nesumnjivo najveća društvena mreža na svijetu. Danas su aktualne brojne druge društvene mreže koje ne zaostaju previše za Facebook-om po svojoj korištenosti i popularnosti. Neke od najomiljenijih među korisnicima diljem svijeta su Instagram, Snapchat, WhatsApp, Twitter i YouTube (Guraya i sur., 2019). Popularnost društvenih mreža s vremenom sve više raste, a njihovi najbrojniji korisnici su adolescenti (Einarsdottir, 2015).

1.3. Adolescencija

Adolescencija je životno razdoblje koje karakteriziraju brojne promjene u tjelesnom, socio-emocionalnom i kognitivnom funkcioniranju. Termin adolescencija potječe o latinske riječi *adolescere*, sa značenjem rasti prema zreslosti. To je prijelazno razdoblje tijekom kojeg svaki pojedinac prelazi iz djetinjstva u odraslu dob (Berk, 2007). Vrlo je teško odrediti točne kronološke granice adolescencije zbog postojanja velikih individualnih razlika, a uglavnom se navodi da ovaj period života počinje u 11. godini te se proteže sve do ranih 20-ih, kada pojedinac prelazi u ranu odraslu dob. Prema Lacković-Grgin (2006), pri određivanju granica adolescencije važno je uzeti u obzir maturacijske procese, osobna značenja tih procesa za pojedinca te socijalno-kulturalne standarde i očekivanja. Adolescencija se može podijeliti na tri stadija: rani, srednji i kasni stadij adolescencije (Rudan, 2004). Rani stadij počinje pubertetom i približno traje od 11. do 14. godine. To je razdoblje kada pojedinac počinje primjećivati brojne fizičke promjene na sebi koje ukazuju na to da više nije dijete te počinje razumijevati i razmišljati o svijetu na način koji se bitno razlikuje od onoga u djetinjstvu. Rana adolescencija je period najvećih različitosti među adolescentima, ali i unutar samih adolescenata. Nadalje, srednji stadij obuhvaća dob od 15. do 18. godine života. Za razliku od rane adolescencije, koja je obilježena prilagodbom na velike fizičke promjene, u srednjoj adolescenciji javlja se jaka potreba za stvaranjem čvrstih odnosa sa svojim vršnjacima. Primjećuje se jasan pomak od obiteljskog okruženja prema svijetu vršnjaka. Kasna adolescencija je stadij u kojem pojedinac počinje na sebe gledati kao na nezavisnu osobu i nerijetko razmišlja o tome tko bi i kakav želio biti. Ovaj stadij traje od 19. do 22. godine života (Rudan, 2004). Ipak, gornju granicu adolescencije teško je precizno odrediti, a obično se navodi da adolescencija traje sve do kad pojedinac ne usvoji barem jednu ili više odraslih uloga (brak, roditeljstvo) i ne postane financijski neovisan. Prema Lacković-Grgin (2006) ovaj period života može potrajati i do 25. godine ili duže, no adolescenciju se ne smije promatrati isključivo kao dobnu kategoriju, nego kao životno razdoblje ispunjeno mnogim psihološkim osobitostima.

Adolescenti postaju svjesni svojih obilježja, postupno stvaraju novi doživljaj samih sebe i svojih sposobnosti te svladavaju razne razvojne zadatke s kojima su suočeni. Havighurst (1972) navodi neke od glavnih razvojnih zadataka u adolescenciji: prihvatiti fizičke promjene i brinuti se o svom tijelu, uspostaviti nove i zrele odnose s vršnjacima, steći emocionalnu neovisnost od roditelja, prihvatiti društvene vrijednosti te usvojiti sustav vrijednosti i etičkih načela kojima će se voditi u životu. Ovladavanjem navedenim zadacima, adolescenti razvijaju svoj identitet. Izgradnja identiteta je cjeloživotni proces, a posebno je

izražen u adolescenciji kada pojedinac mora naučiti biti individualan i socijalan u isto vrijeme (Lacković-Grgin, 2006). Vrlo je važno da pojedinac u ovom stadiju postigne onu razinu svijesti koja mu omogućuje stvaranje i održavanje odnosa s drugim ljudima, ali da ne izgubi samoga sebe uslijed pritiska od strane društva, ni zbog emocija, ni zbog prisile (Ninčević, 2009). Adolescencija je vrlo dinamično životno razdoblje ispunjeno brojnim psihološkim promjenama uzrokovanim interakcijom bioloških, socijalnih i kulturalnih faktora. Jedan od najvažnijih aspekata psihološkog funkcioniranja tijekom adolescencije je samopoštovanje (Berk, 2007).

1.4. Samopoštovanje

Samopoštovanje predstavlja centralni aspekt samopoimanja, koje se definira kao sveukupnost doživljaja koje pojedinac ima o sebi i svojem identitetu (Combs, 1981; prema Lacković-Grgin, 1994). Samopoštovanje je jedan od najčešće proučavanih psiholoških konstrukata, a odnosi se na pozitivne i negativne emocije povezane sa pojmom o sebi. Rosenberg (1965., prema Kropp 2006) samopoštovanje definira kao osobnu procjenu vlastite vrijednosti. Samopoštovanje ima važnu ulogu u životu svakog pojedinca te se odnosi na pozitivno ili negativno vrednovanje samoga sebe. Prema Coopersmith (1967; prema Bezinović, 1988) samopoštovanje je evaluacija kojom pojedinac ukazuje na prihvaćanje ili neprihvaćanje sebe. Globalno samopoštovanje je generalni evaluativni stav koji pojedinac ima o sebi, a sastoji se od samokompetencije i samoprihvaćanja (Tafarodi i Swann, 1995). Samokompetencija se odnosi na osjećaj sposobnosti koji proizlazi iz realizacije postavljenih ciljeva. S druge strane, samoprihvaćanje nije eksplicitno povezano sa osjećajem sposobnosti, nego sa vlastitim društvenim identitetom (Tafarodi i Swann, 2001). Mar, DeYoung, Higgins i Peterson (2006) govore o pozitivnom i negativnom samopoštovanju. Pozitivno samopoštovanje je poželjno i uglavnom povezano s konstruktivnim ponašanjem, dok negativno samopoštovanje može voditi delinkventnom i društveno nepoželjnom ponašanjem. Osim toga, samopoštovanje može biti osobno ili pak socijalno. Osobno samopoštovanje se odnosi na vrednovanje sebe kao pojedinca, dok se socijalnim samopoštovanjem smatra vrednovanje sebe kao pripadnika određene društvene grupe (Jelić, 2009). Mnogi istraživači izvještavaju o potrebi za razlikovanjem „trenutnog“ od „stabilnog“ samopoštovanja. Trenutno samopoštovanje karakteriziraju prolazne fluktuacije u osjećajima prema samom sebi, dok se stabilno samopoštovanje odnosi generalnu procjenu vlastite vrijednosti (Leary, 1999).

Razina samopoštovanja koju pojedinac ima uvelike utječe na različite aspekte njegovog života (Connor, Poyrazli, Ferrer-Wreder i Grahame, 2004). Osobe koje imaju visoko samopoštovanje cijene i poštuju sami sebi, odnosno smatraju se osobom vrijednom poštovanja. Osobe s visokim samopoštovanjem imaju pozitivno mišljenje o sebi, svjesne su svojih ograničenja i nastoje ih prevladati te prihvaćaju sebe onakvima kakvi jesu. Imaju bolje socijalne vještine i veću motivaciju za izvršavanjem zadanih ciljeva (Burušić i Tadić, 2006). Za razliku od osoba visokog samopoštovanja, osobe niskog samopoštovanja imaju općenito negativno mišljenje o sebi, podcjenjuju sami sebe i ne prihvaćaju se onakvima kakvi jesu. Nisko samopoštovanje povezano je s brojnim nepovoljnim ishodima, poput lošeg zdravstveno stanje, sklonosti anksioznim i depresivnim poremećajima te poremećajima prehrane (Kendler i sur., 1998; prema Burić, Macuka, Sorić i Vulić-Prtorić, 2007). Samopoštovanje također određuje način na koji će se pojedinac ponašati. Tako će osoba visokog samopoštovanja uredno obavljati svoje dužnosti dok će se osoba niskog samopoštovanja ponašati neodgovorno i biti sklona izbjegavanju vlastitih obaveza (Mecca i sur., 1989). Razvoj samopoštovanja odvija se kroz interakciju pojedinca s drugim ljudima iz njegove socijalne okoline. Osobne procjene vlastite vrijednosti oblikuju se kroz usporedbe svojih sposobnosti i mišljenja s onima drugih, značajnih ljudi. Ako pojedinac sebe smatra manje vrijednim u usporedbi s osobama s kojima stupa u interakciju, to će rezultirati sniženom razinom samopoštovanja. Osim toga, pojedinac procjenjuje samog sebe ovisno o percepciji tuđeg mišljenja o njemu. Ako pojedinac smatra da drugi, njemu značajni ljudi imaju loše mišljenje o njemu, njegovo samopoštovanje će biti sniženo (McMullin i Cairney, 2004).

Individualna procjena vlastite vrijednosti ponekad nema veze s realnošću (Krueger, Vohs i Baumeister, 2008). Iako visoko samopoštovanje pojedinca može biti realna percepcija njegovih postignuća, isto tako može biti pokazatelj umišljenosti i neopravdanog uzdizanja samoga sebe nad drugima. Nisko samopoštovanje može biti rezultat realne procjene vlastite vrijednosti, ali može biti i odraz vlastite nesigurnosti. Samopoštovanje ima važnu ulogu u doživljavanju sebe, a posebno je osjetljivo na mnoge vanjske utjecaje tijekom adolescencije.

1.5. Samopoštovanje u adolescenciji

Porast kognitivnih sposobnosti u adolescenciji dovodi do povećane svijesti adolescenta o samom sebi, svojim osobinama te o mišljenju koje drugi ljudi imaju o njemu (Lacković-Grgin, 2006). Adolescencija je osjetljivo životno razdoblje tijekom kojeg osobni

doživljaj vlastite vrijednosti uvelike određuje dobrobit pojedinaca. To je važno razdoblje za pozitivan razvoj mentalnog zdravlja (Moksnes i Reidunsdatter, 2019). Budući da je samopoštovanje glavni aspekt psihološkog funkcioniranja, visoke razine samopoštovanja u adolescenciji neophodne su za promicanje povoljnog psihološkog funkcioniranja (Moksnesi sur., 2010). Prema Connor i sur. (2004), visoke razine samopoštovanja u adolescenciji su obično povezane s osjećajem dobrobiti, dok su niske razine samopoštovanja često povezane s delikventnim ponašanjem. Razina samopoštovanja mijenja se kroz adolescenciju pa se tako u ranoj adolescenciji javlja pad u razini samopoštovanja. Točnije, smatra se kako samopoštovanje počinje opadati u 11. godini života, a najnižu točku doseže između 12. i 13. godine. Ovaj pad u razini samopoštovanju obično se objašnjava pubertetom, odnosno naglim fizičkim promjenama koje dolaze s pubertetom (Robins i Trzesniewski, 2005). Poslije ranog stadija, samopoštovanje se postupno povećava do kasnog stadija adolescencije, kada postaje stabilno. Smatra se da rastu samopoštovanja doprinosi povećan stupanj autonomije i osobna sloboda stečena u adolescenciji (Berk, 2007). Glede spolnih razlika u samopoštovanju tijekom adolescentskih godina, mnogi istraživači primjećuju generalno veće samopoštovanje adolescenata u odnosu na adolescentice (Rosenfield, 1999; prema McMullin i Cairney, 2004). Kao značajni izvori samopoštovanja adolescenata izdvajaju se usporedbe s vršnjacima te prihvaćanje od strane vršnjaka. Tijekom adolescencije, interakcije s vršnjacima su presudne za formiranje samopoštovanja, međutim, ne smije se zanemariti utjecaj drugih, značajnih osoba iz okruženja adolescenta (Lebedina-Manzoni, Lotar i Ricijaš, 2008). Mnogo je različitih faktora koji oblikuju samopoštovanje adolescenata, a jedan od njih je zasigurno i korištenje društvenih mreža.

1.6. Društvene mreže, adolescencija i samopoštovanje

Adolescenti su najzastupljeniji korisnici društvenih mreža, a kao glavni razlog pristupanja društvenim mrežama najčešće se navodi potreba za povezivanjem i komuniciranjem s prijateljima i ostalim korisnicima društvenih mreža te zainteresiranost o njihovim životima (Urista, Dong i Day, 2009). Brojni adolescenti se odluče pridružiti raznoraznim društvenim mrežama samo zato jer te mreže koriste njihovi prijatelji, a one im pomažu u održavanju i unapređivanju odnosa sa prijateljima iz stvarnog života. Također, koristeći društvene mreže, oni se osjećaju bliže svojim prijateljima (Nyagah, Stephen, i Mwanja 2015). Kroz zahtjeve za prijateljstvo, slanje poruke, objavljivanje statusa, dijeljenje slika i ostale aktivnosti na Facebook-u i drugim društvenim mrežama, adolescenti su u interakciji sa svojim prijateljima čak i kad nisu fizički blizu (Schwartz, 2012). Osim za

komunikaciju sa svojim prijateljima iz stvarnog života, adolescenti koriste društvene mreže za upoznavanje novih ljudi i stvaranje novih prijateljstava. Takva online prijateljstva, kao i prijateljstva iz stvarnog života, smatraju vrlo važnima (Schwartz, 2012). Budući da je jedan od glavnih razvojnih zadataka adolescenata formiranje čvrstih, zrelih odnosa sa svojim vršnjacima, a društvene mreže im uvelike pomažu u održavanju istih, nije ni čudo da adolescenti sve češće posjećuju društvene mreže.

Prema Ruigrok (2014), adolescentice se prijavljuju na društvene mreže više puta dnevno u usporedbi s adolescentima. Istraživanje koje je provela Raymer (2015) ukazuje na veći intenzitet korištenja društvenih mreža, konkretnije Facebooka, kod adolescentica. Također, u navedenom istraživanju se navodi da adolescentice potroše više vremena na uređivanje statusa, objavljivanje fotografija i pregledavanje profila drugih korisnika Facebook-a u odnosu na adolescente.

S obzirom na spoznaju o učestalom korištenju društvenih mreža od strane adolescenata, postavlja se pitanje o učincima koje takve mreže imaju na samopoštovanje adolescenata. Već dugi niz godina mnogi istraživači se bave ispitivanjem povezanosti različitih aspekata upotrebe društvenih mreža i samopoštovanja adolescenata. Iako dobiveni rezultati ranije provedenih istraživanja često nisu suglasni, oni nesumnjivo ukazuju na važnost društvenih mreža za samopoštovanje adolescenata. Većina ranijih istraživanja izvještava o postojanju povezanosti između korištenja društvenih mreža i samopoštovanja, međutim postoje neslaganja oko smjera te povezanosti. Dok neka istraživanja upućuju na postojanje pozitivne povezanosti (Gonzales i Hancock, 2001; Nyagah, Stephen i Mwanja, 2015; Schwartz, 2015) druga pak govore o negativnoj korelaciji različitih aspekata korištenja društvenih mreža sa samopoštovanjem adolescenata (Hill, 2014; Zuo, 2015; Einarsdotir, 2015). Valkenburg, Peter i Schouten (2006) su proveli istraživanje koje pokazuje da je samopoštovanje adolescenata ovisno o vrsti povratnih informacija koje oni dobivaju od drugih korisnika na društvenim mrežama. Tako pozitivne povratne informacije povisuju razinu samopoštovanja, dok su negativne povratne informacije povezane s nižom razinom samopoštovanja. Prema Gonzales i Hancock (2001), upotreba Facebook-a je pozitivno povezana sa samopoštovanjem jer omogućuje adolescentima kontrolu nad onime što objavljuju i kako se prikazuju drugima. Prema tome, Facebook može imati povoljnu ulogu za samopoštovanje adolescenata. Nadalje, slične rezultate dobili su Nyagah, Stephen i Mwanja (2015). Oni su u svojem istraživanju utvrdili pozitivne učinke društvenih mreža na samopoštovanje adolescenata. Sudionici su izjavili kako im korištenje društvenih mreža popravlja raspoloženje, čini ih samopouzdanima te im daje osjećaj vlastitog identiteta,

posebno kada dobivaju pozitivne povratne informacije od drugih korisnika. Još jedno istraživanje koje ide u prilog ovakvim nalazima je istraživanje od Schwartz (2012). Ona je izvijestila o postojanju pozitivne povezanosti između korištenja Facebook-a i pozitivnih osjećaja kod adolescenata.

S druge strane, velik broj istraživanja o odnosu upotrebe društvenih mreža i samopoštovanja adolescenata ukazuje na kontradiktorne rezultate. Rezultati istraživanja od Einarsdóttir (2015) sugeriraju kako je učestala upotreba društvenih mreža negativno povezano sa razinom samopoštovanjem adolescenata, odnosno da adolescenti koji učestalo koriste Facebook pokazuju nižu razinu samopoštovanja od onih koji koriste Facebook manje često. Nadalje, Zuo (2014) izvještava o negativnoj korelaciji između vremena provedenog na Facebooku i samopoštovanja. Rezultati ovog istraživanja pokazuju da adolescenti koji više vremena dnevno provode na Facebook-u, više se i uspoređuju s drugim korisnicima društvene mreže, a društvene usporedbe na Facebook-u su povezane s nižom razinom samopoštovanja. Hill (2014) govori o postojanju negativne povezanosti intenziteta korištenja Facebooka i razine samopoštovanja. Također, utvrđeno je da adolescenti koji češće koriste Facebook-u imaju niže samopoštovanje u odnosu na one koji ne provode puno vremena na Facebooku. Osim toga, u ovom istraživanju nije utvrđena korelacija broja prijatelja na Facebooku sa samopoštovanjem adolescenata. Osim rezultata o postojanju bilo pozitivne ili negativne korelacije između intenziteta upotrebe društvenih mreža i samopoštovanja adolescenata, neka provedena istraživanja nisu utvrdila povezanost u nijednom smjeru. Tako u istraživanju koje je provela Ruigrok (2014) nije utvrđena značajna povezanost broja sati u danu provedenih na Facebook-u i samopoštovanja. Takvi rezultati slični su onima iz istraživanja od Raymer (2015) koje ukazuje na nepostojanje korelacije između intenziteta upotrebe Facebook-a i samopoštovanja adolescenata. Osim toga, u ovom istraživanju nije utvrđena značajna korelacija između broja prijatelja koje pojedinac ima na Facebooku i razine samopoštovanja adolescenata.

S obzirom na kontradiktorne nalaze provedenih istraživanja o odnosu između različitih aspekata korištenja Facebook-a i samopoštovanja adolescenata i na važnost samopoštovanja za ukupnu dobrobit adolescenata, potrebna su dodatna istraživanja odnosa samopoštovanja i korištenja društvenih mreža kao jednog od faktora koji je iznimno važan adolescentima te koji može imati važnu ulogu u oblikovanju njihovog samopoštovanja. Stoga je cilj ovog istraživanja utvrditi postoji li povezanost između nekih aspekata korištenja Facebook-a i samopoštovanja adolescenata te ispitati postojanje razlike u intenzitetu korištenja Facebook-a s obzirom na određene sociodemografske karakteristike, točnije spol i stadij adolescencije.

2. PROBLEMI I HIPOTEZE

2.1 Problemi

1. Utvrditi postojanje razlike u intenzitetu korištenja Facebooka s obzirom na spol i stadij adolescencije.

2. Utvrditi postojanje povezanosti samopoštovanja i:

- a) intenziteta korištenja Facebooka
- b) broja sati dnevno provedenih na Facebooku
- c) broja prijatelja na Facebooku

2.2 Hipoteze

1. Sukladno rezultatima provedenih istraživanja (Raymer, 2015) pretpostavlja se da će adolescentice intenzivnije koristiti Facebook od adolescenata. Također, za pretpostaviti je da će adolescenti u srednjem stadiju adolescencije intenzivnije koristiti Facebook od adolescenata u ranom i kasnom stadiju, budući da je u srednjem stadiju adolescencije osobito izražena potreba za povezivanjem s vršnjacima (Rudan, 2004), a Facebook im pomaže u održavanju postojećih i stvaranju novih odnosa sa vršnjacima.

2. U skladu s rezultatima većine prethodnih istraživanja (Hill, 2014; Zuo, 2015; Einarsdotir, 2015) pretpostavlja se da:

- a) postoji negativna korelacija između intenziteta upotrebe Facebook-a i samopoštovanja adolescenata
- b) postoji negativna korelacija između broja sati u danu provedenih na Facebook-u i samopoštovanja adolescenata
- c) ne postoji korelacija između broja prijatelja na Facebook-u i samopoštovanja adolescenata

3. METODOLOGIJA

3.1. Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 502 sudionika, uključujući 292 djevojke i 210 mladića. Sudionici istraživanja bili su učenici 7. i 8. razreda osnovne škole Ivana Kukuljevića Sakcinskog Ivanec (N=131), učenici različitih usmjerenja Srednje škole Ivanec (N=178) te studenti Sveučilišta u Zadru (N=193). Dob sudionika kreće se u rasponu od 12 do 23 godine

($M_{dob}=17.25$, $SD=3.32$; Tablica 1). S obzirom na dob, adolescenti su grupirani u rani (12-14 god.), srednji (15-18 god.) i kasni (19-23 god.) stadij adolescencije.

3.2. Mjerni instrumenti

3.2.1. *Upitnik općih podataka* koji je uključivao pitanja o spolu, dobi, razredu/godini studija, broju sati dnevno provedenih na Facebook-u te broju prijatelja na Facebook-u.

3.2.2. Skala intenziteta korištenja Facebooka

Skala intenziteta korištenja Facebook-a (Ellison, Steinfield i Lampe, 2007) namijenjena je mjerenju učestalosti korištenja Facebooka, kao i mjerenju emocionalne povezanosti pojedinca sa Facebook-om te njegove integriranosti u svakodnevne aktivnosti pojedinca. Skala se sastoji od ukupno osam čestica. Dvije čestice su osmišljene za mjerenje angažiranosti pojedinca u aktivnostima na Facebook-u: *broj sati dnevno provedenih na Facebooku* (1=0-0.23, 2=0.25-0.48, 3=0.5-0.98, 4=1-1.98, 5=2-2.98, 6=3 i više) i *broj prijatelja na Facebook-u* (1=10 ili manje, 2=11-50, 3=51-100, 4=101-150, 5=151-200, 6=201-250, 7=251-300, 8=301-350, 9=351-400, 10=400 i više). Međutim, ove informacije nisu korištene u daljnjoj obradi, već podaci dobiveni Upitnikom općih podataka. Ostalih šest čestica skale su tvrdnje kojima se mjeri emocionalna povezanost pojedinca sa Facebook-om te integriranost Facebook-a u svakodnevni život pojedinca. Primjer čestice je: „*Kada se ne prijavim na Facebook duže vrijeme, osjećam se van toka događanja*“. Koristeći 5-stupanjsku skalu (1=uopće se ne slažem; 5=u potpunosti se slažem) sudionici procjenjuju tih 6 tvrdnji. Ukupan rezultat svakog sudionika na skali je aritmetička sredina njegovih procjena na spomenutih šest čestica skale. Najmanji mogući rezultat dobiven na skali je 1, a najveći mogući 5. Koeficijent pouzdanosti skale u ovom istraživanju iznosi 0.87. Skala intenziteta korištenja Facebook-a je adaptirana u istraživanjima na hrvatskoj populaciji (Galina, 2017).

3.2.3. Rosenbergova skala samopoštovanja

Rosenbergova skala samopoštovanja (Rosenberg, 1965) namijenjena je ispitivanju pozitivnih i negativnih osjećaja prema samom sebi. Sastoji se od ukupno 10 čestica, 5 čestica pozitivnog i 5 čestica negativnog smjera. Sudionici procjenjuju svoje slaganje/neslaganje s tvrdnjama na skali samoprocjene od 4 stupnja (1=uopće se na slažem; 4=u potpunosti se slažem). Primjer čestice : „*Sposoban/na sam raditi stvari jednako dobro kao i drugi*“. Najmanji mogući rezultat dobiven na ovoj skali je 10, a maksimalan 40, s time da veći rezultat ukazuje na višu razinu samopoštovanja i obrnuto. Ukupan rezultat skale formira se sumiranjem procjena koje je sudionik dao na pojedinim česticama skale, uz obrnuto

bodovanje 5 čestica negativnog smjera. Koeficijent pouzdanosti Rosenbergove skale samopoštovanja u ovom istraživanju iznosi 0.87.

3.3. Postupak

Istraživanje je provedeno tehnikom papir-olovka za učenike 7. i 8. razreda Osnovne škole Ivana Kukuljevića Sakcinskog i učenike različitih usmjerenja Srednje škole Ivanec. Prije provođenja istraživanja, zatraženo je odobrenje ravnatelja i roditelja za osnovnoškolce te odobrenje ravnatelja za srednjoškolce. Vrijeme provedbe istraživanja unaprijed je dogovoreno s nastavnicima. Učenici su pred sobom dobili uputu te im je rečeno da je istraživanje u potpunosti anonimno i zamolilo ih se za suradnju.

Također, istraživanje je provedeno i *on-line* putem za studente na način da je poveznica upitnika bila podijeljena na Facebook-u u grupi *Sveučilište u Zadru-studenti*, a dio sudionika prikupljen tehnikom snježne grude. Na samom početku upitnika stajala je uputa: „*Poštovani, pred Vama se nalazi upitnik vezan uz neke aspekte korištenja Facebooka među mladima. Sudjelovanje u istraživanju u potpunosti je anonimno te imate pravo u bilo kojem trenutku tijekom ispunjavanja upitnika, ako tako poželite, odustati od sudjelovanja. Istraživanje se provodi u svrhu izrade završnog rada. Prikupljeni podaci će se analizirati na grupnoj razini i koristiti isključivo u znanstvene svrhe, stoga Vas molim da što iskrenije pokušate odgovoriti na sva pitanja. Za bilo kakva dodatna pitanja možete mi se obratiti putem maila: tesabuder1122@gmail.com. Unaprijed Vam zahvaljujem na suradnji!*“

Istraživanje je provedeno u prostorijama osnovne i srednje škole te *on-line* putem tijekom siječnja 2020. godine.

4. REZULTATI

Prije obrade podataka u vezi s istraživačkim problemima, izračunati su i prikazani deskriptivni podaci dobi, rezultata na Skali intenziteta korištenja Facebook-a i Skali samopoštovanja, te je provjerena normalnost njihovih distribucija (Tablica 1). Također, prikazani su deskriptivni podaci rezultata sudionika na Skali intenziteta korištenja Facebook-a te Skali samopoštovanja s obzirom na spol i stadij adolescencije (Tablica 2).

Tablica 1 Prikaz deskriptivnih podataka i normalnosti distribucije dobi sudionika, broja sati dnevno provedenih na Facebook-u, broja prijatelja na Facebook-u te njihovih rezultata na Skali intenziteta korištenja Facebook-a i Skali samopoštovanja (N=502).

	N	M	SD	Min	Max	Spljoštenost	Asimetričnost	K-S
Dob	502	17,25	3,32	12	23	-1,36	0,24	0,16**
Broj sati	502	1,57	2,06	0	14	7,54	2,52	0,29**
Broj prijatelja	502	328,04	374	0	3085	14,52	2,96	0,19**
Intenzitet	502	2,17	1,00	1	5	-0,39	0,58	0,12**
Samopoštovanje	502	29,82	5,60	13	40	0,09	-0,42	0,06*

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

Iako Kolmogorov-Smirinov test za varijable dobi, broja sati na Facebook-u, intenziteta korištenja Facebook-a te samopoštovanja upućuje na značajno odstupanje od normalne distribucije, opravdano je koristiti parametrijske statističke postupke prilikom analize podataka budući da indeksi asimetričnosti nisu izvan intervala ± 3 , a indeksi spljoštenosti izvan intervala ± 8 (Kline, 2005). Međutim, indeks spljoštenosti za varijablu broja prijatelja na Facebook-u nije unutar navedenog intervala, pa je kod provedbe daljnjih statističkih analiza s istom potrebno koristiti neparametrijske postupke.

Tablica 2 Prikaz deskriptivnih podataka rezultata sudionika na Skali intenziteta korištenja Facebook-a i Skali samopoštovanja s obzirom na spol i stadij adolescencije (N=502).

		Intenzitet korištenja Facebooka			Samopoštovanje		
		N	M	SD	N	M	SD
Spol	ženski	292	2,25	1,03	292	29,55	5,55
	muški	210	2,06	0,95	210	30,19	5,66
Stadij	rani	140	1,58	0,72	140	29,68	4,82
	srednji	178	2,09	0,95	178	28,79	5,62
	kasni	184	2,70	0,96	184	30,92	5,95

Kako bi se ispitala razlika u intenzitetu korištenja Facebook-a s obzirom na spol i stadij adolescencije, korištena je dvosmjerna analiza varijance za nezavisne uzorke.

Tablica 3 Prikaz rezultata dvosmjerne ANOVE prilikom utvrđivanja razlike u intenzitetu korištenja Facebook-a s obzirom na spol i stadij adolescencije (N=502).

Izvor varijabiliteta	F	df	p
Spol	0,01	1/496	0,92
Stadij adolescencije	55,64	2/496	0,00*
Interakcija spola i stadija adolescencije	2,57	2/496	0,08

*p<0,01

Nije utvrđen značajan glavni efekt spola na intenzitet korištenja Facebook-a ($F(1/496)=0,01$, $p>0,05$). Utvrđen je značajan glavni efekt stadija adolescencije na intenzitet korištenja Facebook-a ($F(2/496)=55,64$ $p<0,01$). Nije utvrđen značajan interakcijski efekt spola i stadija adolescencije na intenzitet korištenja Facebook-a ($F(2/496)=2,57$ $p>0,05$).

Kako bismo dobili bolji uvid u prirodu rezultata, odnosno kako bismo provjerili razlike u intenzitetu korištenja Facebook-a između pojedinih stadija adolescencije, provedena je post-hoc analiza pomoću Bonferroni testa.

Tablica 4 Prikaz rezultata Bonferroni post-hoc testa prilikom utvrđivanja razlika u intenzitetu korištenja Facebook-a s obzirom na stadij adolescencije (N=502).

Stadij adolescencije	Rani	Srednji	Kasni
	1,58	2,09	2,70
Rani	-	0,00*	0,00*
Srednji		-	0,00*
Kasni			-

*p<0,01

Utvrđena je statistički značajna razlika u intenzitetu korištenja Facebook-a s obzirom na stadij adolescencije, uz razinu rizika od pogrešnog zaključivanja manju od 1%. Adolescenti intenzivnije koriste Facebook u kasnom stadiju u odnosu na srednji i rani stadij

adolescencije, te intenzivnije koriste Facebook u srednjem u odnosu na rani stadij adolescencije.

Kako bi se ispitalo postojanje povezanost intenziteta korištenja Facebook-a i broja sati dnevno provedenih na Facebook-u sa samopoštovanjem adolescenata, korišten je Pearsonov koeficijent korelacije (Tablica 5), te Spearmanov koeficijent korelacije (Tablica 6) prilikom ispitivanja povezanosti broja prijatelja na Facebook-u i samopoštovanja adolescenata.

Tablica 5 Prikaz rezultata Pearsonovog koeficijenta korelacije pri ispitivanju povezanosti intenziteta korištenja Facebook-a i broja sati dnevno provedenih na Facebook-u sa samopoštovanjem adolescenata (N=502).

r	Samopoštovanje
Intenzitet korištenja Facebook-a	0,07
Broj sati na Facebook-u	0,04

Tablica 6 Prikaz rezultata Spearmanovog koeficijenta korelacije pri ispitivanju povezanosti broja prijatelja na Facebook-u i samopoštovanja adolescenata (N=502).

r	Samopoštovanje
Broj prijatelja na Facebook-u	0,04

Nije utvrđena statistički značajna povezanost između aspekata korištenja Facebook-a (intenziteta korištenja Facebook-a, broja sati dnevno provedenih na Facebook-u te broja prijatelja na Facebook-u) i samopoštovanja adolescenata ($p > 0.05$).

5. RASPRAVA

Društvene mreže su sastavni dio svakodnevice života mnogih ljudi, osobito adolescenata. Adolescencija je osjetljivo životno razdoblje tijekom kojeg su visoke razine samopoštovanja povezane s ukupnim osjećajem dobrobiti. Brojni faktori mogu oblikovati samopoštovanje pojedinca, a jedan od njih je i upotreba društvenih mreža. Adolescenti doista

pridaju veliki značaj društvenim mrežama te ih učestalo koriste, uključujući Facebook, koji se opravdano smatra jednom od najomiljenijih društvenih mreža. Stoga je cilj ovog istraživanja bio ispitati postojanje povezanosti između nekih aspekata upotrebe Facebook-a i samopoštovanja adolescenata te ispitati postojanje razlike u intenzitetu upotrebe Facebook-a s obzirom na spol i stadij adolescencije.

Prvi problem ovog istraživanja bio je provjeriti postoji li razlika u intenzitetu upotrebe Facebook-a s obzirom na spol i stadij adolescencije. Pretpostavljeno je da će adolescentice intenzivnije koristiti Facebook od adolescenata te da će adolescenti u srednjem stadiju adolescencije intenzivnije koristiti Facebook od adolescenata u ranom i kasnom stadiju, budući da je u srednjem stadiju adolescencije osobito izražena potreba za povezivanjem s vršnjacima, a Facebook im pomaže u tome. Statističkom obradom rezultata (Tablica 3) nije utvrđena statistički značajna razlika u intenzitetu korištenja Facebook-a između adolescenata i adolescentica, čime je prvi dio hipoteze odbačen. Rezultati dobiveni u ovom istraživanju nisu sukladni rezultatima prethodnih istraživanja. Prema Ruigrok (2014), adolescentice intenzivnije koriste društvene mreže te se prijavljuju na svoje profile na društvenim mrežama više puta dnevno u odnosu na adolescente. Takvi rezultati dobiveni su i u istraživanju koje je provela Raymer (2015) u kojem je dobiveno kako adolescentice intenzivnije koriste Facebook od adolescenata. Također, u navedenom istraživanju se navodi kako adolescentice ulažu više truda prilikom uređivanja statusa i objavljivanja fotografija te potroše više vremena na pregledavanje profila drugih korisnika Facebooka-a. Čini se da su adolescentice okupirane vlastitom prezentacijom i praćenjem života drugih ljudi na Facebook-u u većoj mjeri u odnosu na adolescente. Nadalje, obradom rezultata (Tablica 4) utvrđeno je da postoji značajna razlika u intenzitetu korištenja Facebook-a s obzirom na stadij adolescencije, odnosno utvrđeno je da adolescenti u kasnom stadiju intenzivnije koriste Facebook od adolescenata u srednjem i u ranom stadiju, te da adolescenti u srednjem stadiju intenzivnije koriste Facebook od adolescenata u ranom stadiju. Time je djelomično potvrđen drugi dio hipoteze kojim je pretpostavljeno da će adolescenti u srednjem stadiju intenzivnije koristiti Facebook od adolescenata u ranom i u kasnom stadiju. Naime, prema Rudan (2004), srednja adolescencija je stadij u kojem se javlja pomak od obiteljskog doma prema svijetu vršnjaka. Adolescenti u srednjem stadiju imaju snažnu potrebu za povezivanjem sa svojim vršnjacima. Oni su usmjereni na stvaranje i održavanje odnosa sa svojim vršnjacima. Budući da je primarna svrha društvenih mreža, pa tako i Facebook-a, održavanje odnosa sa svojim vršnjacima i stvaranje novih prijateljstava, očekivalo se da će adolescenti u srednjem stadiju intenzivnije koristiti Facebook od adolescenata u ranom i u

kasnom stadiju. Dobiveni rezultati, koji ukazuju na najveći intenzitet korištenja Facebook-a u kasnom stadiju, možda bi bili drugačiji da se u istraživanju ispitivao intenzitet korištenja društvenih mreža općenito, a ne samo Facebook-a. Moguće je da adolescenti u srednjem stadiju intenzivnije koriste neke druge društvene mreže koje su danas popularnije, poput Instagram-a, Snapchat-a ili TikTok-a. Takve popularnije društvene mreže možda nisu toliko korištene od strane starijih adolescenata, budući da je Facebook bio najpopularnija društvena mreža u vrijeme njihovog ulaska u razdoblje adolescencije (i niz godina nakon), a popularnije društvene mreže današnjice tada još nisu postojale. Možda je upravo iz tog razloga dobiven najveći intenzitet korištenja Facebook-a upravo u kasnom stadiju adolescencije.

Drugim problemom istraživanja ispitivala se povezanost intenziteta korištenja Facebook-a, broja sati dnevno provedenih na Facebooku te broja prijatelja na Facebook-u sa samopoštovanjem adolescenata. Pretpostavilo se da postoji negativna korelacija između intenziteta korištenja Facebook-a i samopoštovanja adolescenata. Statističkom obradom rezultata (Tablica 5) nije utvrđena statistički značajna povezanost intenziteta korištenja Facebook-a i samopoštovanja, čime je hipoteza odbačena. Takvi rezultati u skladu su s istraživanjem od Raymer (2015) u kojem nije utvrđena korelacija između intenziteta upotrebe Facebook-a i samopoštovanja adolescenata. Suprotno tome, provedena su i druga istraživanja koja su se također bavila ispitivanjem odnosa intenziteta korištenja Facebook-a i samopoštovanja, a koja izvještavaju o negativnoj korelaciji između spomenutih varijabli. Tako je Hill (2014) u svom istraživanju utvrdila negativnu povezanost između rezultata na skali intenziteta korištenja Facebook-a i rezultata na Rosenbergovoj skali samopoštovanja. Drugim riječima, utvrđeno je da adolescenti koji intenzivnije koriste Facebook imaju niže samopoštovanje od adolescenata koji ga koriste manje intenzivno. Takvi rezultati dobiveni su u istraživanju od Einarsdottir (2015) u kojem se naglašava važnost društvenih mreža za samopoštovanje adolescenata i njihovu dobrobit. Nadalje, statističkom obradom rezultata (Tablica 5) nije utvrđena korelacija između broja sati u danu provedenih na Facebook-u i samopoštovanja adolescenata. Time je odbačena hipoteza kojom je pretpostavljen negativan odnos broja sati provedenih na Facebook-u i samopoštovanja adolescenata. Istraživanje u kojem isto tako nije utvrđena značajna korelacija učestalosti korištenja Facebook-a i samopoštovanja adolescenata je istraživanje od Ruigrok (2014). Iako rezultati prijašnjih istraživanja nisu jednoznačni, većina njih ukazuje na postojanje negativne povezanosti vremena provedenog na Facebook-u sa samopoštovanjem. Tako je istraživanjem koje je provela Zuo (2015) dobivena negativna povezanost broja sati dnevno provedenih na

Facebook-u i samopoštovanja adolescenata. Dakle, adolescenti koji više sati dnevno provedu na Facebook-u imaju niže samopoštovanje budući da se oni više uspoređuju s drugim korisnicima Facebook-a u odnosu na adolescente koji manje vremena provode na Facebook-u, a učestale društvene usporedbe su povezane s nižom razinom samopoštovanja. Ovdje se radi o tome da se korisnici društvenih mreža, pa tako i Facebook-a, uglavnom predstavljaju u pozitivnom svjetlu, ističući svoje najpoželjnije osobine. Zbog toga se adolescenti obično uspoređuju sa superiornim drugima na društvenim mrežama, što može biti štetno za njihovo samopoštovanje (Zuo, 2015). Chou i Edge (2012) navode kako adolescenti koji su skloni provoditi puno vremena na Facebook-u smatraju da su drugi korisnici Facebook-a bolji i vrijedniji od njih, posebice ako se radi o ljudima koje ne poznaju u stvarnom životu. Iz tog razloga, adolescenti koji se često prijavljuju na Facebook su skloniji negativno procjenjivati vlastitu vrijednost te imaju niže samopoštovanje od onih adolescenata koji znatno manje ili uopće ne koriste Facebook. Jasno je da velik broj prijašnjih istraživanja upućuje na postojanje negativne korelacije intenziteta korištenja Facebook-a i samopoštovanja adolescenata, te broja sati u danu provedenih na Facebook-u i samopoštovanja, no valja uzeti u obzir razdoblje kada su se takva istraživanja provodila. U vrijeme kada je najviše istraživana povezanost korištenja Facebook-a i samopoštovanja, Facebook je bio najpopularnija društvena mreža među adolescentima. Danas je situacija znatno drugačija. Facebook je dosta izgubio na svojoj popularnosti, a razvile su se druge društvene mreže koje današnji adolescenti favoriziraju. Moguće da je upravo to razlog dobivene neznčajne povezanosti između intenziteta korištenja Facebook-a te broja sati dnevno provedenih na Facebook-u i samopoštovanja adolescenata. Što se tiče povezanosti broja prijatelja na Facebook-u sa samopoštovanjem adolescenata, obradom rezultata (Tablica 5), nije utvrđena statistički značajna korelacija između tih varijabli. Time je potvrđena hipoteza kojom se pretpostavilo da ne će postojati korelacija između broja prijatelja na Facebook-u i samopoštovanja adolescenata. Takvi rezultati također su dobiveni u istraživanju koje je provela Hill (2014). Istraživanje od Raymer (2015) također ukazuje na ne postojanje povezanosti između broja prijatelja na Facebook-u i samopoštovanja adolescenata.

Na kraju, nužno je ukazati na neke od nedostataka ovog istraživanja. Za početak, objektivnost podataka je narušena budući da su svi podaci prikupljeni metodom samoprocjene. To se posebno odnosi na Skalu samopoštovanja kod koje su ispitanici naročito skloni davati socijalno poželjne odgovore budući da procjenjuju vlastitu vrijednost. Nadalje, studenti su ispunjavali upitnik online putem, a osnovnoškolci i srednjoškolci tehnikom papir-olovka. Bilo bi bolje da su svi podaci prikupljeni na isti način, po mogućnosti

tehnikom papir-olovka. Iako je online primjena ekonomičnija, odnosno iziskuje manje truda i vremena, prilikom prikupljanja podataka papir-olovka načinom moguća je veća kontrola. Na dobivene rezultate je mogla utjecati i nemotiviranost sudionika za ispunjavanje upitnika. U budućim istraživanjima bi bilo dobro ispitati odnos korištenja nekih popularnijih društvenih mreža današnjice (Instagram, Snapchat, TikTok) i samopoštovanja. Također, bilo bi zanimljivo proučiti odnos upotrebe društvenih mreža i zadovoljstva adolescenata vlastitim tijelom te prirodu motiva za pridruživanje društvenim mrežama s obzirom na određene sociodemografske karakteristike (npr. spol, dob).

6. ZAKLJUČAK

1. Utvrđena je razlika u intenzitetu korištenja Facebook-a s obzirom na stadij adolescencije. Adolescenti u kasnom stadiju intenzivnije koriste Facebook od adolescenata u srednjem i ranom stadiju, te adolescenti u srednjem stadiju intenzivnije koriste Facebook od adolescenata u ranom stadiju. Nije utvrđena razlika u intenzitetu korištenja Facebook-a s obzirom na spol.

2. Nije utvrđena povezanost između različitih aspekata korištenja Facebook-a (intenziteta korištenja Facebook-a, broja sati dnevno provedenih na Facebook-u te broja prijatelja na Facebook-u) i samopoštovanja adolescenata.

7. LITERATURA

Berk, L.E. (2007). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Bezinović, P. (1988). *Percepcija osobne kompetentnosti kao dimenzija samopoimanja*. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.

Boyd, D. M., i Ellison, N. B. (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of computer-mediated Communication*, 13(1), 210-230.

Boyd, D., i Hargittai, E. (2010). Facebook privacy settings: Who cares? *First Monday*, 15(8).

Brandtzæg, P., i Heim, J. (2009). Why People Use Social Networking Sites. *Online Communities and Social Computing*, 7, 143-152.

- Burić, I., Macuka, I., Sorić, I. i Vulić-Prtorić, A. (2007). Samopoštovanje u ranoj adolescenciji: Važnost uloge roditeljskog ponašanja i školskog dostignuća. *Društvena istraživanja*, 17(4-5), 887-906.
- Burušić, J. i Tadić, M. (2006). Uloga samopoštovanja u odnosu crta ličnosti i neverbalnih socijalnih vještina. *Journal for General Social Issues*, 15(4-5), 753-771.
- Chou, H.T., Edge, N. (2012). "They are happier and having better lives than I am": the impact of using Facebook on perceptions of others' lives. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 15(2), 117-121.
- Connor, J. M., Poyrazli, S., Ferrer-Wreder, L., i Grahame, K. M. (2004). The relation of age, gender, ethnicity, and risk behaviors to self-esteem among students in nonmainstream schools. *Adolescence*, 39(155).
- Einarsdóttir, G.A. (2015). *Social Network Site Usage Among Adolescents: Effects on Mental and Physical Well-being*. Reykjavik: Reykjavik University.
- Ellison, N. B., Steinfield, C., i Lampe, C. (2007). The benefits of Facebook "friends:" Social capital and college students use of online social network sites. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12, 1143-1168.
- Galina, A. (2017). *Upotreba društvenih mreža i razina samopoštovanja adolescenata*. Rijeka: Filozofski fakultet, Odsjek za pedagogiju.
- Gonzales, A. L., Hancock, J. T. (2011). Mirror, mirror on my Facebook wall: Effects of exposure to Facebook on self-esteem. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 14, 79-83.
- Guraya, S. Y., Al-Qahtani, M. F., Bilal, B., Guraya, S. S., i Almaramhy, H. (2019). Comparing the extent and pattern of use of social networking sites by medical and non-medical university students: a multi-center study. *Psychology research and behavior management*, 12, 575-584.
- Havighurst, R. J. (1972). *Developmental tasks and education*. New York: David McKay Company.
- Hill, C. L. (2014). *An investigation of the connections between use of Facebook and the self-esteem/well-being of students with disabilities in the University of Iowa Reach Program*. Iowa: The University of Iowa.

- Jelić, M. (2009). Validacija hrvatske verzije Skale socijalnog samopoštovanja. *Migracijske i etničke teme*, 25(3), 237–262.
- Kline, R. B. (2005). *Methodology in the social sciences. Principles and practice of structural equation modeling*. New York: Guilford Press.
- Kropp, F. (2006). Values and Self-Esteem. *Association for Consumer Research*, 7, 14-18.
- Krueger, J. I., Vohs, K. D., i Baumeister, R. F. (2008). Is the allure of self-esteem a mirage after all? *American Psychologist*, 63(1), 64–65.
- Lacković-Grgin, K. (1994). Samopojmanje mladih. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Lacković-Grgin, K. (2006). Psihologija adolescencije. Jastrebarsko. Naklada Slap.
- Leary, M.R. (1999). Making sense of self-esteem. *Current Directions in Psychological Science*, 8(1), 32-35.
- Lebedina Manzoni, M., Lotar, M. i Ricijaš, N. (2008). Podložnost vršnjačkom pritisku i samopoštovanje kod studenata. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 44(1), 77-92.
- Mar, R. A., DeYoung, C. G., Higgins, D. M., Peterson, J. B. (2006). Self-Liking and Self-Competence Separate Self-Evaluation from Self-Deception: Associations with Personality, Ability, and Achievement. *Journal of Personality*, 74(4), 1-32.
- McMullin, J. A., Cairney, J. (2004.), Self-esteem and the intersection of age, class, and gender. *Journal of aging Studies*, 18(1), 75-90.
- Mecca, A.M., Smelser, N.J. i Vasconcellos, J. (1989). *The social importance of self-esteem*. Los Angeles: University of California Press Ltd.
- Moksnes, U. K., i Reidunsdatter, R. J. (2019). Self-esteem and mental health in adolescents-level and stability during a school year. *Norsk Epidemiologi*, 28(1-2).
- Moksnes, U. K., Moljord, I. E., Espnes, G. A., i Byrne, D. G. (2010). The association between stress and emotional states in adolescents: The role of gender and self-esteem. *Personality and individual differences*, 49(5), 430-435.
- Nadkarni, A. Hofmann, S.G. (2012). Why Do People Use Facebook? *Personality and Individual Differences*, 52(3), 243-249

- Ninčević, M. (2009). Izgradnja adolescentskog identiteta u današnje vrijeme. *Odgojne znanosti*, 11(1), 119-141.
- Nyagah, V. W., Stephen, A., Mwanja, J. M. (2015). Social Networking Sites and Their Influence on the Self Esteem of Adolescents in Embu County, Kenya. *Journal of Educational Policy and Entrepreneurial Research (JEPER)*, 2(1), 87 -92.
- Raymer, K. (2015). *The effects of social media sites on self-esteem*. New Jersey: Rowan University.
- Roberts, R., O'Connor, T., Dunn, J., Golding, J., i ALSPAC Study Team. (2004). The effects of child sexual abuse in later family life; mental health, parenting and adjustment of offspring. *Child abuse i neglect*, 28(5), 525-545.
- Robins, R.W. i Trzesniewski, K.H. (2005). Self-esteem development across the lifespan. *Current Directions in Psychological Science*, 14(3), 158-162.
- Robotić, P. (2015). Zamke virtualnog svijeta: zaštita djece i mladih na internetu i prevencija ovisnosti. *Časopis za primijenjene zdravstvene znanosti*, 1(2), 81-96.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Rudan, V. (2004). Normalni adolescentni razvoj. *Medix: specijalizirani medicinski dvomjesečnik*, 10(52), 36-39.
- Ruigrok, A. (2014). *Usage of social networking sites and their effects on self-esteem*. Dublin: Dublin Business School.
- Schwartz, S. (2012). Does Facebook Influence Well-Being and Self-Esteem Among Early Adolescents? *Master of Social Work Clinical Research Papers*, 91, 1-103.
- Tafarodi, R. W., i Swann Jr, W. B. (1995). Self-linking and self-competence as dimensions of global self-esteem: initial validation of a measure. *Journal of personality assessment*, 65(2), 322-342.
- Tafarodi, R. W., i Swann Jr, W. B. (2001). Two-dimensional self-esteem: Theory and measurement. *Personality and individual Differences*, 31(5), 653-673.

- Urista, M.A., Dong, Q., Day, K.D. (2009). Explaining why young adults use MySpace and Facebook through uses and gratifications theory. *Human Communication, 12*(2), 215- 229.
- Valkenburg, P. M., Peter, J., Schouten, A. P. (2006). Friend networking sites and their relationships to adolescents' well-being and social self-esteem. *Cyberpsychology and Behavior, 9*, 584-590.
- Walther, J. B. (2007). Selective self-presentation in computer-mediated communication: Hyperpersonal dimensions of technology, language, and cognition. *Computers in Human Behavior, 23*(5), 2538-2557.
- Zuo, A. (2014). *Measuring Up: Social Comparisons on Facebook and Contributions to Self Esteem and Mental Health*. Michigan: University of Michigan.
- Zywica, J., I Danowski, J. (2008). The faces of Facebookers: Investigating social enhancement and social compensation hypotheses; predicting Facebook and offline popularity from sociability and self-esteem, and mapping the meanings of popularity with semantic networks. *Journal of Computer-Mediated Communication, 14*(1), 1-34.